

15ο Κριτήριο Προσομοίωσης Πανελλήνιων Εξετάσεων**Θεματική Ενότητα: Ζώντας την καθημερινότητα****28195 Αστικοποίηση - Γ' ΕΠΑΛ****A. Μη λογοτεχνικό κείμενο****Πόλεις της σιωπής**

Διασκευασμένα αποσπάσματα από το βιβλίο της Λίλας Λεοντίδου «Πόλεις της σιωπής: Εργατικός εποικισμός της Αθήνας και του Πειραιά, 1909-1940» (εκδ. ΕΤΒΑ Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα, 2011).

Η δομή του πολεοδομικού συγκροτήματος της Αθήνας και του Πειραιά μετασχηματίστηκε ριζικά κατά τη δεκαετία του 1920. Δεν είναι συμπτωματικό ότι οι ιστορικοί της πόλης παύουν να μιλούν αποκλειστικά για πρόσωπα κι αναφέρονται πια σε πληθυσμούς, σε κινήματα, στην κοινωνία γενικότερα. Στον πυρήνα του πολεοδομικού μετασχηματισμού, καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε η αλλαγή των τρόπων κατανομής του οικιστικού χώρου στην εργατική τάξη. Στην Αθήνα και στον Πειραιά, το 1922, η «αυτοστεγαζόμενη» εργατική τάξη διαμόρφωσε και την κοινωνική γεωγραφία τους. Η διασύνδεση του τόπου κατοικίας με τους χώρους εργασίας (: στενή εργασιακή πρόσδεση) που παρατηρήθηκε στις λαϊκές συνοικίες καθόρισε εν γένει την αστική μορφολογία.

Καθώς οι κοινωνικές τάξεις τείνουν να κατοικούν επάνω στις ζώνες απασχόλησής τους, στην Αθήνα και στον Πειραιά η στενή εργασιακή πρόσδεση εμπεδώθηκε και από τη χωροταξική πολιτική. Τα πρώτα χρόνια της προσφυγικής εγκατάστασης, αυτό υλοποιήθηκε με τη δημιουργία οικιστικών συγκεντρώσεων κοντά στα προϋπάρχοντα εργοστάσια (π.χ. Κοκκινιά, Ελευσίνα), όσο και με την ενθάρρυνση της βιομηχανικής ανάπτυξης κοντά και μέσα στους οικισμούς της (π.χ. Νέα Ιωνία, Βύρωνας, Καισαριανή). Από τη μεριά της, η αστική τάξη απαγόρευε την ανάπτυξη όχι μόνο βιομηχανιών, αλλά και εμπορικών χρήσεων στις δικές της συνοικίες (π.χ. Ψυχικό, Φιλοθέη, Εκάλη) με σκληρούς οικιστικούς κανονισμούς.

Η πόλωση της μεσοπολεμικής κοινωνίας αποτυπώθηκε στον πολεοδομικό χώρο. Για πρώτη φορά στην ιστορία του εφαρμόστηκε ο ηθελημένος κοινωνικός διαχωρισμός. Οι κυρίαρχες κοινωνικές τάξεις, υπό την απειλή των «επικίνδυνων μαζών», αποσύρθηκαν προσεκτικά στις αποκλειστικές τους συνοικίες. Η πολιτική αποκατάστασης των προσφύγων δημιούργησε αμιγείς λαϊκές και

εργατικές περιοχές. Ο διαχωρισμός ήταν τόσο σαφής και εμφανής, ώστε να διευκολύνεται η χαρτογράφηση των κοινωνικών ομάδων, παρά την απουσία σχετικών μελετών.

Ερωτήσεις

ΘΕΜΑ Α1 (Μονάδες 15)

A1.α. Για καθεμιά από τις παρακάτω προτάσεις να γράφεις την ένδειξη Σωστό ή Λάθος. Να δικαιολογήσεις την απάντησή σου με αναφορές στο κείμενο. (Μονάδες 10)

1. Η δομή του πολεοδομικού συγκροτήματος της Αθήνας και του Πειραιά μετασηματίστηκε κατά τη δεκαετία του 1930.
2. Η διασύνδεση του τόπου κατοικίας με τους χώρους εργασίας δεν ήταν στενή.
3. Η αστική τάξη δεν εμπόδισε την ανάπτυξη βιομηχανιών στις δικές της συνοικίες.
4. Στη μεσοπολεμική κοινωνία για πρώτη φορά στην ιστορία του πολεοδομικού χώρου εφαρμόστηκε ο ηθελημένος κοινωνικός διαχωρισμός.

A1.β. Να γράφεις πλαγιότιτλο σε κάθε παράγραφο, για να αποδώσεις τη δομή του κειμένου. (Μονάδες 5)

ΘΕΜΑ Α2 (Μονάδες 10)

A2.α. Να ξαναγράψεις τις ακόλουθες προτάσεις/περιόδους λόγου του κειμένου, αντικαθιστώντας καθεμιά από τις υπογραμμισμένες λέξεις με μία συνώνυμή της, χωρίς να αλλάζει το νόημα. (Μονάδες 5)

*Στην Αθήνα και στον Πειραιά, το 1922, η «αυτοστεγαζόμενη» εργατική τάξη **διαμόρφωσε** και την κοινωνική γεωγραφία τους. Η **διασύνδεση** του τόπου κατοικίας με τους χώρους εργασίας (: στενή εργασιακή **πρόσδεση**) που παρατηρήθηκε στις λαϊκές συνοικίες **καθόρισε** εν γένει την αστική **μορφολογία**.*

A2.β. Στο παρακάτω απόσπασμα του κειμένου να εντοπίσεις τις προτάσεις, γράφεις ποιο είναι το είδος της σύνδεσης (παρατακτική ή υποτακτική) και να εντοπίσεις τέσσερα είδη προτάσεων, κύριων ή δευτερευουσών. (Μονάδες 5)

Η δομή του πολεοδομικού συγκροτήματος της Αθήνας και του Πειραιά μετασηματίστηκε ριζικά κατά τη δεκαετία του 1920. Δεν είναι συμπτωματικό ότι οι ιστορικοί της πόλης παύουν να μιλούν αποκλειστικά για πρόσωπα κι αναφέρονται πια σε πληθυσμούς, σε κινήματα, στην κοινωνία γενικότερα. Στον πυρήνα του πολεοδομικού μετασηματισμού, καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε η αλλαγή των τρόπων κατανομής του οικιστικού χώρου στην εργατική τάξη.

ΘΕΜΑ Α3 (ΤΡΑΠΕΖΑ ΘΕΜΑΤΩΝ - ΜΟΝΑΔΕΣ 25)

Α3. Η Λίλα Λεοντίδου εξηγεί τον τρόπο με τον οποίο, περίπου πριν από έναν αιώνα, οι συνοικίες της Αθήνας και του Πειραιά διαχωρίστηκαν σε αστικές/πλούσιες και λαϊκές/εργατικές, δηλαδή σε περισσότερο ή λιγότερο προνομιούχες. Αξιοποιώντας στοιχεία του κειμένου, περιγράφεις αυτή τη διαδικασία, τονίζοντας ιδιαίτερα τις αιτίες που οδήγησαν στη συγκεκριμένη πολεοδομική αποτύπωση του κοινωνικού διαχωρισμού, σε άρθρο 200-250 λέξεων για τη σχολική εφημερίδα.

Β. Λογοτεχνικό κείμενο**ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ (1932 –)****Το Φύλλο (απόσπασμα)**

Στο απόσπασμα από τη νουβέλα του Βασίλη Βασιλικού «Το Φύλλο» (εκδ. ΤΟΠΟΣ, Αθήνα, 2020), ο Λάζος, φοιτητής της Γεωπονίας και κάτοικος Θεσσαλονίκης στη δεκαετία του 1960, γράφει επιστολή σε έναν φίλο του, αναφερόμενος στη μετακόμιση της οικογένειάς του σε πολυκατοικία.

«Από την μπαλκονόπορτα αυτή», έγραφε στο φίλο του τον Κώστα, που σπούδαζε στο Μόναχο σκηνοθέτης του κινηματογράφου, «βλέπω ολόκληρη την Πάνω-Πόλη, σε πλάτος και σε βάθος, τα Κάστρα, το Γεντί-Κουλέ (θυμάσαι το τραγούδι;), τη Ροτόντα και τον μιναρέ, τη Μονή Βλατάδων, που μου φαίνεται τόσο κοντά, που, έτσι ν' απλώσω το χέρι μου, νομίζω ότι θα πιάσω τα παγόνια της από τις ουρές τους. Δεν ξέρεις τι χαρά είναι για τα μάτια μου, που στεγνώνουν μες στις σελίδες της Γεωπονίας, τι ανακούφιση για την έγκλειστη ψυχή μου, όταν βλέπω όλη αυτή τη θάλασσα των κεραμιδιών, σπαρταριστή, ανήσυχη, με τους τρούλους από τις εκκλησιές που ξεμυτίζουν σαν ράχες από φάλαινες ανάμεσά τους, να ξεδιπλώνεται κυματιστά προς τα πάνω καταλήγοντας στα εφταπύργια τείχη, που λες και δαγκάνουν με το ξεδοντιασμένο στόμα τους τον ουρανό. Και τα τουρκόσπιτα με τις αυλές, τα κόκκινα τζαμιά στο σούρουπο, τα ξύλινα αγκωνάρια²⁰ τους κι οι στριφογυριστές σκάλες, όλα αυτά, Κώστα μου... Μονάχα όταν έχει ομίχλη και δεν βλέπω τίποτε, νομίζω πως βρίσκομαι στο κενό κι απελπίζομαι και τα χάνω. Τ' απογεύματα κατεβαίνω και σεργιανώ στα σοκάκια της κι εκεί, ό,τι κοιτάζω απ' το ερημητήριό μου, το γεύομαι από κοντά, το ψαύω²¹, το ζω στην παραμικρή του λεπτομέρεια. [...]

Μονάχα που, τι να σου πω! Είναι περίεργο, πολύ περίεργο να ζεις πάνω στην κόψη του ξυραφιού, πάνω στα σύνορα των δύο κόσμων. Γιατί έτσι όπως είναι το καινούριο μας σπίτι, από τη δώθε μεριά της Εγνατίας κι απέναντι είναι η Καμάρα και η σειρά των χαμηλών σπιτιών με τα ραγισμένα και φθαρμένα προσώπια, έχω την αίσθηση πως βρίσκομαι πραγματικά πάνω στα σύνορα, στο μεταίχμιο της νέας πόλης με τα τετράγωνα θηρία της και της παλιάς με τα σεμνά και φτωχικά της σπίτια. Στον κόσμο που ανήκω υπάρχει άνεση, μα καμιά χαρά. Στον απέναντι κόσμο μπορεί να υπάρχει φτώχεια, μιζέρια, δυστυχία, μα ωστόσο μια κάποια διάθεση κεφιού απλώνεται με τη νύχτα

²⁰ 1. κοτρόνες, γωνιόλιθοι, μεγάλες πελεκημένες πέτρες που μπαίνουν στις γωνίες των οικοδομημάτων

²¹ 2. αγγίζω, ψηλαφίζω

κι οι άνθρωποι εκεί τραγουδάνε πιο αμέριμνοι, ανασαίνεις πιο ελεύθερα, γιατί λιγότερη είναι η στοιβαγμένη πέτρα κι υπάρχουν ακόμα δέντρα και λουλούδια στις αυλές. Οι γραμμές των τραμ είναι τ' ορόσημο. Τα περίπτερα, τα συνοριακά φυλάκια. Γι' αυτό σου λέω πως είναι δύσκολο να ζεις πάνω στα σύνορα. Κάθε τόσο νιώθεις την ανάγκη να δραπετεύσεις, να πας να ζήσεις για λίγο στον κόσμο εκείνο που δεν ανήκεις, αφήνοντας τον κόσμο όπου ανήκεις χωρίς καθόλου να ζεις. Ωσπου στο τέλος το μόνο που κερδίζεις είναι να μην ξέρεις πού είσαι και να χάνεις κάθε τόσο την οποιαδήποτε σιγουριά που σου χαρίζουν τα οποιαδήποτε όριά σου.

Έτσι περίπου αισθάνομαι στο καινούριο μας σπίτι. Είναι ακόμα νωρίς για να κάνω προβλέψεις. Το μόνο που ξέρω ότι θέλω προς το παρόν είναι να φτιάξω μέσα στη δική μου κάμαρα έναν κόσμο δικό μου. Συγχώρα με για τη φλυαρία μου. Περιμένω γράμμα σου με όλα τα δικά σου νέα.

Λάζος

Ερωτήσεις

B1) Ποιο πρόσωπο συμμετέχει στην ιστορία; Να επισημάνσεις ποια είναι τα συναισθήματά του με αναφορές στο κείμενο. (Μονάδες 15)

B2) Να εντοπίσεις ένα σημείο του κειμένου όπου υπάρχει περιγραφή και ένα όπου υπάρχει πρωτοπρόσωπη αφήγηση. Ποια είναι η λειτουργία τους; (Μονάδες 10)

ΘΕΜΑ Β3 (ΤΡΑΠΕΖΑ ΘΕΜΑΤΩΝ - ΜΟΝΑΔΕΣ 25)

B3. Ο αφηγητής, μετά τη μετακόμισή του σε πολυκατοικία, αισθάνεται ότι ζει στα σύνορα ανάμεσα σε δύο κόσμους. Πώς περιγράφει τους δύο αυτούς κόσμους και ποια συναισθήματα καταθέτει σχετικά με τον καθένα; Εσύ πώς νομίζεις ότι θα βίωνες μία ανάλογη εμπειρία; Η απάντησή σου να εκτείνεται σε 100-150 λέξεις.